

© 2024, Jan Scheele Uitgegeven in eigen beheer

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

Van brainfart tot boek.....	1
Hoofdstuk 1: De vijfde industriële revolutie.....	9
Hoofdstuk 2: De schakel van vertrouwen	17
Hoofdstuk 3: De wortels van waarde	25
Hoofdstuk 4: Vertrouwen in verval	45
Hoofdstuk 5: De decentrale tegenbeweging	61
Hoofdstuk 6: The internet superboom on steroids.....	69
Hoofdstuk 7: De Nieuwe Ruggengraat van de Wereldeconomie.....	133
Hoofdstuk 8: De decentrale democratie.....	207
Hoofdstuk 9: Uitdagingen aan de decentrale horizon	231
Hoofdstuk 10: We zijn nog maar net begonnen	255
Bronnen	287

VAN BRAINFART TOT BOEK

Elke keer als ik naar Nederland terugvlieg en vlak voor de landing uit het raam kijk naar het gebied rondom Schiphol, dan besef ik me hoe geweldig wij het in ons land hebben geregeld. Ik land dan vol trots op de Nederlandse bodem. Eén van de mooiste elementen van het landschap zijn voor mij de vele tientallen stroken land, die uit de drooglegging van het Haarlemmermeer zijn ontstaan.

Vlak voor de landing op Schiphol

Het meer met een oppervlakte van 17.000 hectare was destijds het grootste meer van Holland. Het werd door de turfwinning snel groter en daardoor een bedreiging voor Leiden en Amsterdam. Koning Willem 1 besloot daarom om het in de achttiende eeuw als prestigeproject¹ (na de afscheiding van België) droog te malen. Het resultaat, de luchthaven Schiphol, dat op de bodem² van het oorspronkelijke meer op vier meter onder ANP ligt, bezorgt mij elke keer weer een glimlach van trots op mijn gezicht. Het is geweldig om in zo'n goed georganiseerd land te mogen wonen.

Utopia in de maak

Als hoogopgeleide, jonge ondernemer uit een West-Europees land, van goede afkomst en met een constante stroom aan mooie kansen, ben ik ook wel redelijk bevooroordeeld. Ik probeer constant uit mijn 'filterbubbel' te treden om het wereldbeeld voor mezelf zo realistisch mogelijk te houden. Daarnaast probeer ik alles altijd zo positief mogelijk te benaderen. Ik zie dagelijks bijzondere technologische ontwikkelingen, optimistisch gestemde rapporten en plannen van overheden en bedrijven voorbijkomen.

Ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld extreme armoede, die in de afgelopen tien jaar is gehalveerd en in 2030 wellicht volledig is verdwenen³. Malaria, de wereldwijde ziekte met de meeste doden, waarvan wordt gezegd dat het de helft van de wereldbevolking tot nu toe (iets meer dan honderd miljard mensen) heeft uitgeroeid⁴ en waarmee 10%⁵ van de wereldbevolking is besmet, heeft het aantal dodelijke slachtoffers in de afgelopen tien jaar met 95%⁶ zien afnemen.

Miljoenen levens⁷ zijn de afgelopen jaren gered dankzij verschillende vaccinatieprogramma's zoals die bijvoorbeeld tegen polio. Europeanen zijn volgens de World Health Organization⁸ nog nooit zo gezond geweest en hebben ook nog nooit zo lang geleefd. Er is nog nooit zoveel geld⁹ in de

wereld omgegaan en nog nooit zijn zo weinig mensen aan geweld doodgegaan¹⁰. De kosten van zonne-energie zijn de afgelopen veertig jaar met 99%¹¹ gedaald en naar verwachting¹² zal in 2040 de helft van de auto's, die op de wereld rondrijden, elektrisch zijn.

Kinderarbeid is in de afgelopen tien jaar meer dan gehalveerd¹³, de kindersterfte is in de afgelopen dertig jaar tot de helft teruggebracht¹⁴ en de levensverwachting van de mens¹⁵ is in de afgelopen twee eeuwen meer dan verdubbeld. In de afgelopen dertig jaar is het aantal atoomwapens zes keer zo klein¹⁶ geworden en het inkomen per persoon is sinds het jaar 2000 verdubbeld¹⁷. Rooksignalen en postduiven hebben plaatsgemaakt voor WhatsApp en e-mail. Meer dan de helft¹⁸ van de wereldbevolking maakt gebruik van het internet en meer dan 80% heeft elektriciteit¹⁹.

De wereld staat in de fik

Hoe prachtig alles op het eerste gezicht en volgens de statistieken ook lijkt, ik maak mij ook ontzettend zorgen over de steeds groter wordende kloof tussen arm en rijk in onze samenleving en het sterk toenemende aantal vraagstukken, waarop we nog geen pasklaar antwoord hebben of te weinig actie voor ondernemen.

Er gaan meer mensen dood aan obesitas dan aan honger²⁰ en het aantal mensen met honger blijft maar stijgen²¹. De 62 rijkste mensen in de wereld bezitten net zoveel geld als de armste helft van de wereldbevolking²². Er zijn nog nooit zoveel slaven geweest²³: 40 miljoen, waarvan 30.000 in Nederland²⁴ en waarvan 700.000 door mensenhandel uit hun geboorteland zijn verdwenen²⁵.

Elke veertig seconden pleegt iemand zelfmoord, waardoor er meer doden vallen dan door oorlog en geweld samen. Geweld, wat al aan 150.000 onschuldige mensen het leven heeft gekost omdat ze door Mexicaanse

drugsbendes zijn vermoord. Geweld, dat dagelijks plaatsvindt in de 45 actieve oorlogen, die er anno 2024 woeden²⁶. Geweld dat je inmiddels heel gemakkelijk thuis vanachter de computer kunt bestellen. Op het darkweb kun je voor 20.000 euro een huurmoordenaar inhuren, medische experimenten op slaven laten uitvoeren of kinderen live laten misbruiken²⁷ om ‘hard candy’ (kinderporno) op te nemen.

Het gebeurt niet alleen in China, waar de overheid met 200 miljoen camera’s haar burgers in de gaten houdt²⁸. Meer dan de helft van de landen wereldwijd gebruikt inmiddels slimme bewakingssystemen²⁹ met artificiële intelligentie. Slechts de helft³⁰ van alle landen heeft een democratie en het belangrijkste instrument van de democratie, verkiezingen, wordt in meer dan honderd landen door een handvol mensen middels social media gedeeltelijk ondermijnt³¹.

De rijkste 10% van de wereldbevolking stoot de helft van de CO2 uit, de armste helft slechts 10%³², terwijl die mensen juist het hardst door de klimaat effecten worden geraakt³³. Het afgelopen jaar werd het in landen als Thailand, Vietnam en Laos al een langere tijd op sommige plaatsen 44°C³⁴. Door deze extreme hitte zijn er wereldwijd al 415³⁵ ‘death zones’: plaatsen waar geen leven meer mogelijk is. Dat zorgt niet alleen voor het wegvagen van dierlijke ecosystemen. Volgens het meest recente rapport³⁶ van het klimaatpanel van de Verenigde Naties (IPCC) moeten voor elke verdere graad opwarming van de aarde, één miljard mensen verhuizen.

Door deze effecten gaan er per jaar 150.000 mensen dood³⁷ en wordt er inmiddels gesproken van de ‘sixth extinction’, aangezien er méér dan een miljoen diersoorten met uitsterven worden bedreigd³⁸ en dat uitsterven gaat honderd keer sneller dan normaal³⁹. Het zijn niet alleen de diersoorten, die last hebben van het klimaat effect, de zeespiegel is in de twintigste eeuw twintig centimeter gestegen⁴⁰. 87% van de natuurrampen komt door de klimaatverandering⁴¹ en ontbossing zorgt voor evenveel CO2 als dat alle auto’s en trucks dat wereldwijd doen⁴².

Tipping points voorbij

Het is op veel vlakken één voor twaalf. Op sommige vlakken zijn we de 'tipping points' al voorbij. We zijn volgens wetenschappers al talloze 'tipping points' op het gebied van klimaatverandering voorbij. Van de zestien systemen, die het klimaat op de wereld in harmonie regelen, zijn er negen al dusdanig aangetast, dat ze het leven op aarde niet meer steunen, maar ondermijnen⁴³.

Toen ik dit boek begon te schrijven, zaten we in economische hoogtij. De aarde en de mensheid hadden er nog nooit zo goed voorgestaan. Totdat begin 2020 de wereld werd getroffen door het coronavirus. Je kunt een aantal boeken schrijven over de vele effecten die het virus op de mensheid heeft gehad en nog steeds heeft. Bekenden van mij die blijvende gezondheidsschade hebben overgehouden (long covid), de waanzinnige impact op de wereldeconomie, de sociale ontwrichting, de toeleveringsketens, de voedselsystemen en nog veel meer. Nog dagelijks worden er nieuwe effecten zichtbaar, van psychologische problemen tot bedrijven die failliet gaan.

De afgelopen tijd is er veel aandacht geweest voor de negatieve impact van technologie, met name door de snelle opkomst van generatieve artificiële intelligentie (AI). AI een verzamelnaam voor algoritmes, die in staat zijn om nieuwe content te creëren. Deze content kan verschillende vormen aannemen: niet alleen tekst of codes maar ook beelden, video's en muziek of een combinatie van dit alles. Het zou volgens zakenbank Goldman Sachs⁴⁴ niet alleen het wereldwijde BBP met 7% kunnen laten toenemen, maar ook 300 miljoen banen kunnen wegvagen.

| I Now Pronounce You Man and Wifi

Toen ik eind 2013 voor \$150 mijn eerste Bitcoins, voor \$0,50 NameCoins en voor \$2 Litecoins kocht, was dat puur uit interesse. Door mijn rol bij de TED-events (van de TED Talks), waarvoor ik wereldwijd 50 TEDx-events organiseerde, kwam ik door sprekers op onze events in aanraking met blockchain en cryptovaluta.

Door mijn bovengemiddelde belangstelling voor technologie, waardoor ik al sinds mijn dertiende jaar websites programmeer en later ook door mijn studie Economie met de specialisatie financiën aan de Universiteit van Maastricht, was het dan ook niet meer dan logisch dat ik mij hierin ging verdiepen.

In het begin was ik vooral verslaafd aan het volgen van de koersen van cryptovaluta. Daarom waren het tijdens Kerstmis niet de groene en rode kaarsen op tafel die me bezighielden, maar de kaarsen die ik zag op mijn iPad van de beurs waar ik de munten had gekocht: BTC-e.

Toen ik mijn backpack inpakte om naar de jungle van Panama af te reizen, waar ik in de jungle tussen overrijpe mango's en slangen een TEDx-event zou bijwonen in een gebied zonder stroom, wifi en telefoonnetwerk, besloot ik om alle crypto's te verkopen. De reden hiervoor was dat ik de prijs niet meer constant in de gaten kon houden. Doordat Bitcoin op dat moment \$830 noteerde, NameCoin \$7 en Litecoin \$23, was ik de koning te rijk en kocht ik van de winst een volledig nieuwe meubilering voor mijn appartement.

Successful authorization ➤

BTC-E <no_reply@btc-e.com>
aan jan.scheele ▾

do 28 nov 2013, 14:33

Successful authorization.

Login: janscheele
IP: 80.113.205.130
Date and time: 28.11.13 17:33

Bevestigingsmail na de verkoop van mijn Bitcoins

Het was een verkoopbeslissing waar ik destijds louter positieve gevoelens bij had: de prachtige winst, de toegenomen credibiliteit bij mijn vrienden en het terugverkrege sociale leven. Anno 2024 herinnert het me er nog steeds aan dat ik alleen naar gebieden met wifi wil afreizen.

Vanaf 2014 ben ik mij meer gaan richten op de technologie achter deze coins: blockchain. Door de TED Talks, die ik tijdens onze evenementen bijwoonde, mijn werkzaamheden voor de Verenigde Naties en het World Economic Forum, kwam ik in sneltreinvaart in aanraking met de waanzinnige mogelijkheden die de technologie biedt. Vooral de impact die het heeft en kan hebben op derdewereldlanden, het tegengaan en het oplossen van vele grote uitdagingen voor de mensheid en de verdere positieve ontwikkeling ervan, zorgen tot op de dag van vandaag bij mij nog steeds voor een nimmer aflatend enthousiasme.

Naast het me constant verdiepen in de werking van technologie en de alsmaar toenemende stroom van nieuwe ontwikkelingen, vond ik het ook interessant om eens breder te kijken naar het ontstaan ervan. Niet zozeer op technologisch vlak, maar welke maatschappelijke bewegingen hebben geleid

tot de vele voorlopers van de technologie, het ontstaan van de technologie zelf en alle prachtige dingen die daaruit voort zijn gekomen.

De meeste boeken die ik vond, zijn vooral gericht op cryptovaluta of de werking van de technologie zelf. Zodoende ben ik zelf aan het schrijven gegaan om mijn gedachten te structureren omdat ik hierover steeds vaker mag spreken op events en organisaties mag adviseren. Na méér dan vier jaar onderzoek en schrijven, liet ik het eindresultaat aan een paar zeer gewaardeerde vrienden en klanten lezen, die mij stimuleerden om het vooral uit te geven.

Het boek is verdeeld in tien blokken, waarvan de eerste vijf zich richten op het ontstaan en de daaropvolgende vijf blokken richten zich op de technologie, de impact en de vervolgstappen.

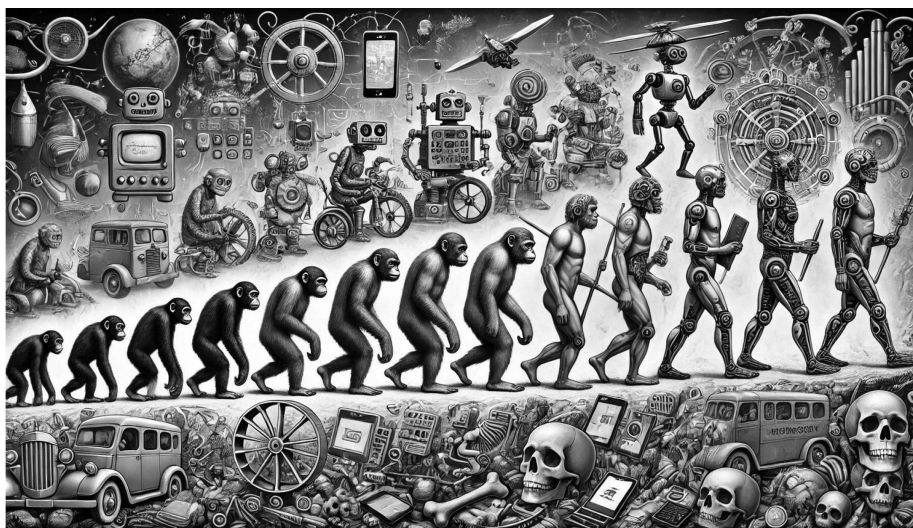
Veel leesplezier!

Maastricht, zomer 2024

Jan Scheele

HOOFDSTUK 1

DE VIJFDE INDUSTRIËLE REVOLUTIE

Als ik in Maastricht ben, dan wandel ik graag over de Sint-Pietersberg, wat een prachtig uitzicht over de stad en haar omgeving geeft. De berg is niet alleen de vindplaats van een aantal belangwekkende fossielen maar was in de Tweede Wereldoorlog ook de verstopplek van de ‘Nachtwacht’ voor de Duitsers. Het was ook de plek waar de Limburger Eugene Debois zijn enthousiasme voor de natuur kreeg, door de vele uren die hij er vanaf zijn geboorte in 1858 doorbracht. Debois begon vanaf zijn tiende levensjaar een eigen rariteitenkabinet te vullen en raakte door het vele lezen over het werk van Darwin in de ban van het vinden van de ‘missing link’ tussen apen en mensen.

Hij ontwikkelde zich na zijn studie geneeskunde in Amsterdam tot arts, ecoloog, anatoom en paleontoloog en vertrok als ‘officier van gezondheid’ voor het Koninklijke Nederlandsch-Indische leger naar Java. Dit deed hij niet⁴⁵ uit interesse voor het leger maar omdat Darwin had gesuggereerd dat de mens in de tropen was ontstaan. Debois zag dit daarom als de perfecte start voor zijn zoektocht naar de ‘missing link’.

Door ook buiten de gebaande wetenschappelijke paden te treden en niet alleen in grotten naar fossielen te zoeken, wat in die tijd gebruikelijk was, vond hij in een oeverwand een schedelkapje, een dijbeen en een kies. Deze bleken uiteindelijk niet van een aap te zijn, maar van de directe voorloper van de moderne mens, de *Homo erectus*. De fossielen zijn, met hun geschatte ouderdom van een miljoen jaar oud, nog steeds de oudste menselijke fossielen ooit gevonden en vormen het overduidelijke bewijs dat mens en aap evolutionair met elkaar zijn verbonden⁴⁶.

Door niet de weg van de minste weerstand te kiezen, deed Debois een revolutionaire ontdekking, die het startpunt vormde voor veel nieuwe ontdekkingen en onderzoek. De mensensoort waarvan hij de fossielen vond, de *Homo erectus* (de opgerichte aapmens), stierf naar schatting 500.000 jaar geleden uit omdat zij wél de weg van de minste weerstand kozen, erg lui waren en vrijwel geen initiatief toonden⁴⁷. De mensensoort waar wij als

moderne mensen van afstammen, de Homo sapiens, was het tegenovergestelde daarvan en had seks met minstens vier van de twaalf andere bekende mensensoorten, die op onze planeet leefden.

Dit zorgde volgens wetenschappers⁴⁸ uiteindelijk voor het succes en het bestaan van ons huidige ras. Andere rassen stierven al snel uit in gebieden waar de 'slimme mens' (de Homo sapiens) verscheen omdat deze waarschijnlijk geavanceerde coördinatieskills, vermogen tot samenwerken en creativiteit⁴⁹ bezat.

Het is ontzettend interessant om te zien hoe de moderne mens zich door de vele tijdperken heen heeft ontwikkeld. Van jagers en boeren tot slaven van beschavingen zoals die in Egypte, Peru en China ontstonden, tot keizerrijken als het Germaanse en het Romeinse Rijk in systemen als het feodalisme en het kapitalisme, zoals wij dat tegenwoordig kennen. Het duurde 4,7 miljard jaar voordat de eerste miljard mensen op onze aarde rondliepen en nog eens honderdtwintig jaar tot het volgende miljard.

Hoewel honderden miljoenen mensen stierven in de vele honderden oorlogen⁵⁰ die we hebben gekend, bleef de wereldbevolking groeien tot 7,5 miljard mensen in minder dan een eeuw. Wij hebben als mensheid niet alleen de biosfeer van de aarde significant hervormd, maar ook veranderingen veroorzaakt op het land, in de zee en in de lucht op een schaal, die alleen kan worden geëvenaard door grote inslagen van asteroiden of meerdere grote vulkaanuitbarstingen.

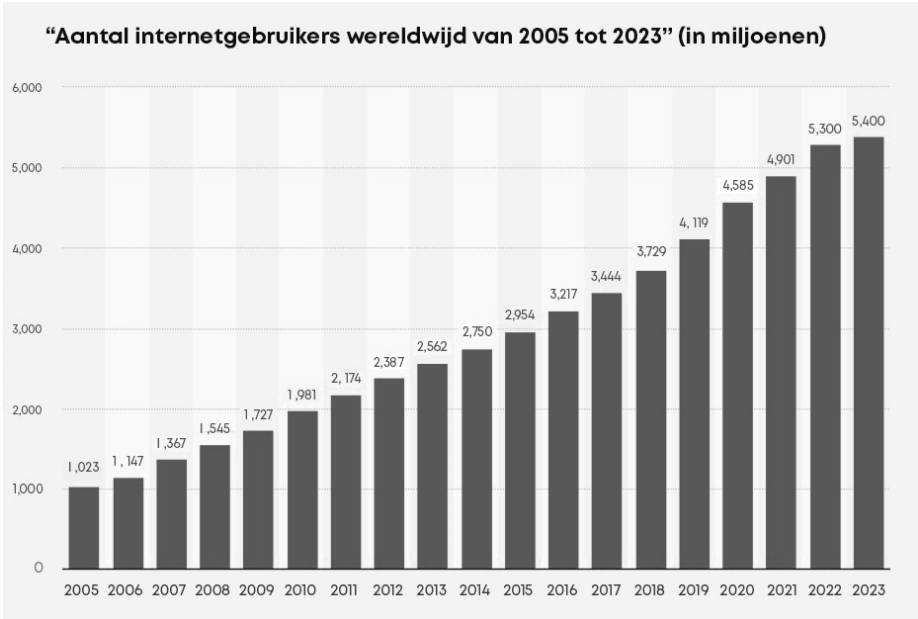
Met name de afgelopen decennia zijn de ontwikkelingen, vooral op technologisch gebied, razendsnel gegaan. De technologische ontwikkelingen gaan momenteel sneller dan de meeste mensen en overheden kunnen bijhouden en er komt elke dag wel weer een nieuwe baanbrekende technologie uit, die weer verder is ontwikkeld uit een andere technologie. Vaak wordt de 'wet' van de co-founder van chipfabrikant Intel, Gordon Moore, gebruikt om de snelheid van de afgelopen eeuw aan te geven, waarbij de

snelheid van de chips in onze computers zich elk jaar zou blijven verdubbelen tegen dezelfde kosten. Vijftig jaar na het ontstaan, nadert⁵¹ deze wet zijn einde en zijn we inmiddels aan het toewerken naar singulariteit, waarbij robots en AI slimmer worden dan mensen.

“It has become appallingly obvious that our technology has exceeded our humanity.” – Einstein

Elke grote stroming op het gebied van technologische ontwikkeling heeft gezorgd voor nieuwe manieren van leven, werken en zakendoen. Het heeft niet alleen oude industrieën vervangen en nieuwe businessmodellen geïntroduceerd, maar ook gezorgd voor grote sociale onrust. Van de agrarische revolutie, die volgens vele experts wordt omschreven als de ‘grootste fout in de menselijke geschiedenis’⁵² tot de mechanisatie, de massaproductie en nu dus ook de digitale revolutie, die op steeds meer vlakken zijn negatieve impact laat zien. Nobelprijswinnaar Robert Solow toonde aan dat de verregaande investeringen in informatietechnologie niet hebben gezorgd voor een verbeterde productiviteit, de zogenaamde ‘productivity paradox’.

De ontwikkelingen op technologisch vlak gaan in de komende jaren erg interessant worden. Waar momenteel nog maar de helft⁵³ van de wereldwijde populatie het internet gebruikt, zal dit in 2030 toenemen tot 90%⁵⁴. De ballonnen van Google⁵⁵ en de satellieten van Facebook⁵⁶ zijn inmiddels gestopt met vliegen omdat ze volgens die bedrijven niet winstgevend gemaakt konden worden. Elon Musk heeft met Starlink beide bedrijven al overtroffen en domineert met zijn duizenden satellieten dit internetsysteem in de lucht.⁵⁷ Het is niet alleen heel handig voor mensen in afgelegen gebieden, maar ook tijdens de oorlog in Oekraïne. Waar het Russische leger het internetverkeer platlegde, zorgde Starlink weer voor een nieuwe en stabiele verbinding.

Aantal internet gebruikers wereldwijd door de jaren heen

Dit kan op verschillende gebieden een ongekende revolutie ontketenen in de veelal ontwikkelingslanden: toegang tot educatie, toegang tot crowdfunding, creatie van miljoenen banen⁵⁸ en nog veel meer mooie directe en indirecte effecten. Maar critici blijven gemengd reageren op de verregaande digitalisering in ontwikkelingslanden. De introductie van het internet in de jaren '90 zou de macht van de grote bedrijven in die tijd openbreken en ervoor zorgen mensen via open netwerken met elkaar konden communiceren. Dit is sindsdien verdrongen door een handvol monopolies van techbedrijven. Online propaganda, steeds grotere privacyschandalen, groeiende legers van internet trolls, deepfakes en toegenomen online propaganda complementeren het geheel steeds negatiever.

Hoewel een groot wereldwijd onderzoek van McKinsey aantoonde⁵⁹ dat het internet voor elke baan die het liet verdwijnen 2,6 nieuwe banen creëerde, waarschuwen grote denkers zoals Yuval Harari⁶⁰ dat technologieën zoals artificiële intelligentie in de komende jaren miljarden mensen economisch

irrelevant zullen maken. Deze Fifth Industrial Revolution is al begonnen, met een steeds duidelijkere⁶¹ vermenging van mensen, AI en robots binnen bedrijven.

Door deze snelle technologische ontwikkelingen zal 65% van de kinderen, die vandaag het onderwijs inrolt, hieruit komen met een diploma voor een baan die niet meer relevant is of nog bestaat⁶². Functies worden totaal anders ingekleed nu door corona het thuiswerken significant is toegenomen, waardoor de eerste bedrijven zoals bijvoorbeeld Facebook al hebben aangekondigd⁶³ dat zij dit sterk gaan stimuleren zodat talent wereldwijd decentraal kan worden ingezet.

Niet alleen bedrijven maar ook onze maatschappij zal een verregaande impact zien van de verstrengeling van mens en technologie. We zien prachtige ontwikkelingen, zoals ChatGPT en Google met zijn AI, die borstkanker veel beter kunnen opsporen dan artsen⁶⁴, die zelfs al kunnen voorspellen of je (chronisch) ziek wordt⁶⁵ en AI die op korte termijn⁶⁶ de ontwikkeling van medicijnen op maat mogelijk kan maken.

Drones gaan niet alleen een geweldige impact hebben op de 'last mile delivery', maar zorgen er nu bijvoorbeeld ook voor dat de juiste stukken landbouwgrond besproeid worden met de juiste voedingsstoffen op aanvraag, gecontroleerd door sensoren in de grond. Ook andere technologieën, zoals metaverse, Internet Of Things, quantumcomputing, 3D printen, nanotechnologie, autonome auto's, genome editing en ontwikkelingen als de commerciële ruimtevaart maken in rap tempo impact op onze mensheid.

In 2010 ontdekte Tim Wu, een professor aan de Columbia Law School, dat informatietechnologieën variërend van telegraaf tot radio, films en uiteindelijk internet, de neiging hebben om zich op dezelfde manier te gaan gedragen. Ze beginnen utopisch en democratisch en eindigen gecentraliseerd en hegemonisch. In zijn boek *The Master Switch* noemt Wu dit 'de cyclus', een terugkerende strijd tussen toegang en controle, die opduikt wanneer deze doorbraken zich voordoen.

“De geschiedenis laat een typische progressie van informatietechnologieën zien” legt hij uit “van iemands hobby naar iemands industrie, van door een jury opgetuigd apparaat tot een gelikt productiewonder, van een vrij toegankelijk kanaal naar een kanaal dat strikt door één enkel bedrijf of een kartel wordt gecontroleerd - van [een] open naar een gesloten systeem.”

De afgelopen vier industriële revoluties hebben een verregaande impact op de mensheid gehad en de grenzen tussen het fysieke, het digitale en het biologische vervaagd. Het heeft voorzien en onvoorzien grote veranderingen in sociale, politieke, ecologische en economische systemen gebracht. De komende vijf tot tien jaar zal de waanzinnige en ongeëvenaarde technologische vooruitgang zowel op milieu- als op humanitair gebied verregaande uitdagingen en kansen bieden.

Gelukkig beschikken we over steeds meer ongekende mogelijkheden om de uitdagingen aan te pakken en op te lossen. Nieuwe manieren van leren en onderwijzen, betere manieren om onontdekte talenten te ontdekken en in te zetten, nieuwe vormen van samenwerkingen tussen het onderwijs, het economische systeem, de natuurlijke omgeving, de politiek en onze burgermaatschappij, de quintuple helix⁶⁷.

De vijfde industriële revolutie staat inmiddels in de steigers en zal, volgens veel grote denkers, zich vooral moeten focussen op ‘profit met purpose’. Niet direct focussen op efficiënter en productiever maar of het de wereld ook beter maakt en de wereld van de ondergang redt. Dat is hard nodig om ervoor te zorgen dat de komende decennia überhaupt nog een mensheid op onze planeet kan blijven bestaan.

HOOFDSTUK 2

DE SCHAKEL VAN VERTROUWEN

Als kind speelde ik altijd graag op straat voor het ouderlijk huis in de Hofwijkstraat in Voorburg. Om mijn moeder niet steeds naar de deur te laten lopen, zorgde het touwtje door de brievenbus ervoor dat ik zelf heel makkelijk en zonder sleutel weer naar binnen kon. Ik ken anno 2019 niemand meer die het überhaupt in zijn hoofd haalt om het makkelijk te maken om een voordeur te openen. Dubbele sloten, inbraakstrips en camera's voor de deur zijn inmiddels eerder regel dan uitzondering. Ook op zakelijk gebied ben ik, na jarenlang ondernemen, er ook helaas door schade en schande achtergekomen dat het puur vertrouwen van mensen simpelweg niet meer opgaat en echt alles tegenwoordig in een contractuele vorm moet worden gegoten.

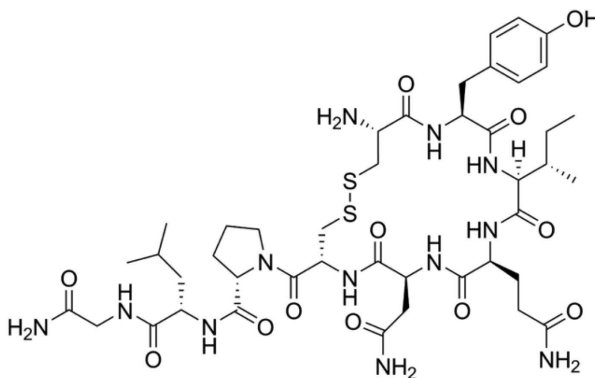
Trust is like energy. It cannot be created or destroyed. It can only be changed from one form to another. – Jill Carlson

Vertrouwen is één van de belangrijkste onderdelen in onze maatschappij, dat ervoor zorgt dat deze blijft functioneren. Het is de lijm die onze wereld bij elkaar houdt en het cement van de fundering die relaties in stand houdt en waaruit bedrijven kunnen groeien en bloeien. Niet alleen relaties met personen maar ook met organisaties en overheden. Het zorgt ervoor dat we ergens deel vanuit willen maken, ergens talent, tijd en moeite insteken en nét dat beetje meer doen⁶⁸. Ook al is het moeilijk te omschrijven, we voelen heel duidelijk als het er niet is, met alle gevolgen van dien. Het is daarom dat de wijsgeleerde Confucius (500 v. Christus) zijn volgers vertelde dat een leider drie belangrijke elementen nodig heeft: wapens, voedsel en vertrouwen. Leiders die niet alle drie konden hebben, zouden alles moeten opgeven, behalve het vertrouwen, want 'without trust we cannot stand'⁶⁹.

The moral molecule

Niemand weet waar vertrouwen precies vandaan komt. De meeste theorieën wijzen nu vooral naar de Homo sapiens, die in kleine groepen kon praten en roddelen. Hieruit is volgens de wetenschap vertrouwen ontstaan: mensen vormden binnen kleine groepen een mening over wie zij konden vertrouwen en wie niet. De amygdala, de kleine amandelvormige kern in de hersenen, die als het aankomt op verwerking van prikkels, regulatie van angst en het leggen van verbanden tussen de informatie, die vanuit verschillende zintuigen binnenkomt, speelt hierbij een centrale rol volgens onderzoek⁷⁰ van de New York University.

Het zorgt er zelfs voor dat het automatisch signalen stuurt, die je als persoon direct laten inzien of je iemand kunt vertrouwen of niet. Dit doet het door het hormoon oxytocine los te laten, waarvan bekend is⁷¹ dat het een centrale rol speelt bij het verbinden van sociale contacten, waardoor het ook wel de ‘moral molecule’ wordt genoemd. Volgens de Duitse socioloog Niklas Luhmann zou de volledige afwezigheid van vertrouwen mensen ervan weerhouden om nog ’s ochtends op te staan⁷².

De moral molecule

Het lijkt er anno 2024 op dat steeds minder mensen zin hebben om ‘s ochtends op te staan. Verschillende onderzoeken naar vertrouwen laten schrikbarende

cijfers zien. In de OECD-landen⁷³ heeft nog maar 43% van de mensen vertrouwen in de overheid⁷⁴, in de Verenigde Staten is dat nog maar 17%⁷⁵. Slechts 30% van de Amerikanen heeft nog vertrouwen⁷⁶ in banken en onder Millennials wereldwijd is dit minder dan 50%⁷⁷.

Ook het percentage van mensen dat nog vertrouwen heeft in medische specialisten (34%)⁷⁸ en media (30%)⁷⁹ is schrikbarend laag. Instututen daargelaten, volgens de OESO⁸⁰ wordt het vertrouwen, dat mensen in elkaar hebben, ook steeds lager. Nederland scoort als één van de top 3 landen met 67% nog relatief hoog, Mexico, Turkije en Portugal met 15%, Brazilië met 7% en Colombia met 4% onwijs laag.

Als we kijken naar alle grote ontwikkelingen van de mensheid, dan vormt vertrouwen steeds een fundamentele basis hiervoor. Van het samenwerken van de eerste volkeren tot de ontwikkeling van het wereldwijde financiële systeem, de wereldeconomie en hoe samenlevingen nu functioneren, altijd hebben wij ons ontwikkeld op basis van vertrouwen, dat wij als individuen aan gecentraliseerde instituties zoals overheden, scholen, banken, pensioenen etc gaven. Dit is een integraal onderdeel van onze maatschappij geweest, waardoor we nog efficiënter konden leven, ons sneller konden ontwikkelen en ons vrijer konden bewegen. Als we kijken naar ons huidige leven, dan bevat bijna elk element een mate van vertrouwen.

Trust inertia

Maar juist de organisaties, die vertrouwen zouden moeten faciliteren en bewaken, vertrouwen wij als mensheid niet meer. De basisveronderstellingen van eerlijkheid, gedeelde waarden en gelijke kansen, die normaliter door 'het systeem' worden bewaakt, worden niet langer als vanzelfsprekend beschouwd. Bij het kopen van een product of het selecteren van een baan hebben wij niet automatisch meer het volle vertrouwen in de aanbiedende organisatie, maar wordt dit met steeds meer argwaan bekeken. Het aftakelen

van het vertrouwen, ook wel ‘trust inertia’ genoemd, wordt door veel specialisten toegeschreven aan de steeds sneller veranderende, onzekere, complexe en vagere wereld (VUCA) waarin we leven.

Markten en de vraag vanuit consumenten en bedrijven veranderen razendsnel. Het leven wordt steeds complexer en mensen vinden het steeds moeilijker te begrijpen wat er in deze wereld plaatsvindt. Aan de ene kant zien we waanzinnige technologische doorbraken en geopolitieke bewegingen zoals de SDG’s, aan de andere kant hebben we nog nooit zoveel vluchtelingen gehad, wordt het gat tussen arm en rijk steeds groter en worden de zeer negatieve effecten van de klimaatverandering steeds zichtbaarder.

We stevenen af op een nieuwe slowmotion meltdown: een vertraagde ‘erkenning’ van een permanente achteruitgang van de economische en de sociale status door degenen die de globalisering en de significante technologische verandering niet hebben kunnen meemaken of hebben kunnen bijhouden. Deze grote contrasten zorgen voor een steeds sterker polariserende wereld, wat volgens ECB-voorzitter Christine Lagarde⁸¹ populisme en corruptie in de hand werkt. De groeiende storm van wantrouwen, die hieruit voortkomt, is krachtig en onvoorspelbaar.

Peer-to-peer vertrouwen

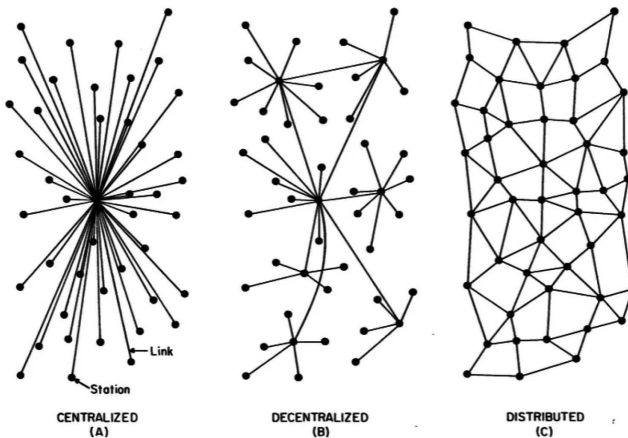
De bestaande en bekende pijlers van de architectuur van vertrouwen staan onder druk. Touwtjes verdwijnen uit brievenbussen, gele hesjes verschijnen op straat. Minder dan twee derde van de mensen in Nederland⁸² vertrouwt elkaar (‘peer-to-peer’) nog. De Leviathaanse gedachte van de schrijver Thomas Hobbes, dat de overheid de burgers beschermt waardoor deze eerder geneigd zijn om andere burgers en organisaties te vertrouwen, brokkelt steeds verder af.

Dit komt omdat het door de alsmaar complexer wordende samenleving voor overheden steeds lastiger wordt om aan het ‘sociaal contract’ te voldoen, dat

men met haar burgers heeft gesloten. Graaipolissen, witwasschandalen en de alsmaar toenemende openbaringen van journalisten over machtsmisbruik en fraude bij de meest uiteenlopende tussenpersonen zorgen ervoor dat ook deze pijler van vertrouwen aan het inboeten is.

Corona heeft wereldwijd het vertrouwen van de mensheid op veel vlakken weer op de proef gesteld en heeft meerdere lagen ervan doorbroken: in overheden, in toeleveringsketens, in bedrijven en in elkaar. Een crisis is normaal gezien een katalysator voor verandering en soms de enige manier om systemen te veranderen. Veel van die systemen zijn de afgelopen tijd al flink verstoord en worden nu in sneltreinvaart nog sneller beïnvloed.

Deze veranderingen hangen vooral samen met het terugnemen van de macht door het individu: van instituties terug naar het individu. We zagen dit met de mobiele telefoon, die ons direct met elkaar laat communiceren en de deeleconomie, waar we direct een taxirit of een overnachting bij iemand kunnen boeken. Van het centrale idee van macht naar een gedistribueerd en tegenwoordig zelfs gedecentraliseerd model, waar de verdeling van vertrouwen centraal staat. Vertrouwen wat is geprogrammeerd en door software wordt ondersteund.

Drie soorten netwerkstructuren

Hoe ziet vertrouwen er in de toekomst uit? Hitachi⁸³ deed drie toekomstvoorspellingen over hoe onze maatschappij eruit zou kunnen komen te zien: gecentraliseerd & samengesteld, gedistribueerd & autonoom of gedecentraliseerd & transparant. Vooral het laatste model begint steeds meer enthousiasme door overheden, bedrijven en consumenten te ontvangen vanwege de rijkheid aan nieuwe mogelijkheden en vooral door het herstellen van vertrouwen in alle lagen van onze samenleving in alles wat voor hen belangrijk is.

HOOFDSTUK 3

DE WORTELS VAN WAARDE

Gekleurde briefjes, waarmee ik alles kon kopen wat ik wilde. Het mooiste van alles? Ik kon ze zelf maken! Als klein kind maakte ik mijn eigen geld en kocht er tijdens het winkelen met mijn moeder van alles mee: snoep, bloemen voor mama en andere leuke dingen. Mijn moeder rekende altijd achter mijn rug om de artikelen met echte Guldens af en was uiteraard erg gecharmeerd dat ik allemaal dingen voor haar ‘kocht’. Mijn geldmachine was helaas maar een kort leven beschoren. Toen mijn moeder erachter kwam dat ik met mijn ‘geld’ allerlei kostbare zaken van vriendjes ‘kocht’, werd ik met klem geadviseerd om maar weer op straat te gaan spelen. Sindsdien heb ik mijn creatieve geldprint skills maar in de ijskast gelaten.

Geld heeft mij altijd wel ontzettend gefascineerd, vooral de kredietcrisis en de recente opkoopprogramma's van de ECB en de FED. Bijna 9000 jaar geleden ontstond in Egypte één van de eerste economieën die onze mensheid heeft gekend rondom ruilhandel⁸⁴. Die ruilhandel werd al snel vervangen door de eerste vormen van geld, vooral omdat veel zaken waarmee mensen ruilden niet voldeden aan de eigenschappen van geld: ruilmiddel, rekeneenheid, oppotmiddel. Mensen waren op zoek naar iets wat zijn waarde bleef behouden en daar waren de meeste zaken waarmee werd geruild, zoals bederfelijk voedsel, niet voor geschikt.

Onze voorvaders gebruikten schelpen, veren, zout, dierenhuiden en zelfs tanden om aankopen te doen en te sparen. In Mesopotamië, het hedendaagse Irak en Syrië, werden rond 7500 v. Christus de eerste munten gemaakt van klei⁸⁵ in de vorm van hoorntjes, cilinders en schijven. Pas veel later, in de zesde eeuw, werd de eerste metalen munteenheid in het hedendaagse Turkije geïntroduceerd. De eerste bankbiljetten zagen het levenslicht in de tiende eeuw in China, in de tijd van Kublai, de kleinzoon van Genghis Kahn. Marco Polo ontdekte dit en schreef hier als eerste over: